

Динаміка показників емоційної сфери наркозалежних в період реабілітації

С. В. Михайлів

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Paper received 08.09.19; Accepted for publication 28.09.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-207VII84-15>

Анотація. Стаття присвячена висвітленню особливостей динаміки емоційної сфери наркозалежних у процесі реабілітації. Акцентовано увагу на важливій ролі емоційної сфери у становленні залежності завдяки поєднанню з образами фіксованої уяви та відповідно до особливої вразливості афективного компоненту психіки наркозалежного. Проаналізовано актуальні дослідження психологічних особливостей наркозалежних та виявлено необхідність наукового вивчення специфіки емоційної сфери даної категорії осіб. Описано та інтерпретовано результати емпіричного дослідження специфіки психічних станів наркозалежних у процесі реабілітації, їх агресивності, тривожності, нервово-психічної стійкості, імпульсивності. Виявлені показники динаміки емоційної сфери наркозалежних свідчать на користь ефективності реабілітаційного процесу та деякої гармонізації емоційної сфери даної категорії осіб.

Ключові слова: наркозалежна особистість, емоційна сфера особистості, узалежнення, реабілітація наркозалежних, тривожність, імпульсивність, емоційне забарвлення образів фіксованої уяви наркозалежних.

Постановка проблеми. Реабілітація наркотичної залежності – складний, тривалий і багатокомпонентний процес, що передбачає здійснення системних медико-психолого-соціальних впливів на особистість наркозалежного з метою відновлення її повноцінного функціонування в усіх площинах соціального буття особистості. В основі багатьох як традиційних, так і новітніх програм реабілітації наркотичної залежності акцентується увага на різних аспектах процесу реабілітації – комплексності реабілітаційних впливів, акцентуванні уваги на зміні соціального середовища наркозалежного, його поведінкових патернів, виокремленні системи нових надистаутивних смислових утворень (саморозвиток, духовні практики, віднаходження системи соціальних стосунків), тощо. Проте, психологічні закономірності процесу реабілітації від наркотичної залежності повною мірою можна досягнути за умови врахування комплексу внутрішніх інтрапсихічних детермінант виникнення самої залежності, її перебігу і, відповідно, – подолання. У даному випадку мова йде про вагомий аспект психіки, що пов'язаний з процесом узалежнення – емоційною сферою особистості. Фокус наукової уваги саме на емоційній сфері наркозалежних у процесі реабілітації обумовлений: 1) кризовим характером емоційної сфери наркозалежних як у процесі вживання, так і після його завершення (що викликано впливом дисфункції афективного компоненту психіки як у контексті функціонування залежної особистості, так і в контексті постійного впливу хімічних агентів на нервову систему, руйнування процесів передачі нервових імпульсів, субстрату психіки загалом під впливом хімічних елементів наркотичної речовини, тощо); 2) превалюванням емоційного компоненту у процесі становлення адикції (як зазначено в актуальних дослідженнях), фіксування постійних позитивних емоційних зв'язків, амальгами переживань, пов'язаних із вживанням наркотичного агенту, та фіксування негативних емоційних переживань із процесом абстиненції, відмови від наркотичного агенту. Тобто, роль емоційної сфери у процесі як становлення наркотичної залежності, так і реабілітації достатньо важлива і потребує емпіричного осягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залежної поведінки і наркотичної залежності як її різновиду, зокрема, виступає предметом досліджень ряду авторів. В актуальних дослідженнях приділяється значна

увага вивченню окремих як окремих чинників чи закономірностей становлення наркотичної адикції, так і комплексному вивченню даного явища. Зокрема, в сучасних дослідженнях вивчається специфіка мотиваційної сфери наркозалежних (М.Л.Зобін, 2012; Н.А.Литвинова, 2009; В.І.Перке, 2010), їх ціннісно-сміслові орієнтації (Н.Л.Арутюнян, 2007; С.П.Єгорченко, 2009; Д.О.Леонт'єв, 2003; Н.Ю.Самікіна, 2007), особистісні характеристики (А.Д.Асєєва, 2014; А.А.Жарких, 2013; В.Д.Менделевич, 2010; А.І.Лешнер, 1997). Реабілітація наркозалежних виступає окремим предметом дослідження у таких авторів як О.І.Бондарчук (2006), Т.Є.Галактіонова (2009), І.Ю.Гусєв (2006); С.В.Дворяк (2012); І.П.Кутянова (2007); Н.Г.Штейн (2015), тощо.

Особливості емоційної сфери наркозалежних також досліджені науковцями. Зокрема, Т.І.Букановська (1993) визначила зв'язок емоційної сфери наркозалежного та системи його психологічних захистів; О.О.Коляго (2016) розкрито зміст депресивних станів та надцінних утворень особистості; В.В.Чирко (2009) частково акцентовано увагу на емоційних характеристиках наркозалежних у контексті симптомів і синдромів наркотичної залежності.

Проте, роль емоційної сфери у виникненні залежності та її подоланні часто залишається поза увагою дослідників, виступаючи аспектом особистісного ставлення чи оціночного судження, тощо. З огляду на здійснений нами теоретичний та емпіричний аналіз процесу узалежнення та реабілітації (К.В.Сєдих, О.О.Фільд, С.В.Михайлів, 2018), нами розроблено п'ятикомпонентну модель розвитку залежності, згідно з якою наркотична залежність розвивається у взаємодії таких елементів особистості залежного як мотивація, пам'ять, мислення, тілесний компонент, емоції та фіксована уява. Превалююча роль у становленні адитивного процесу належить фіксованій уяві, що розуміється нами як емоційно насичений образ, що створюється на основі процесу гіпертрофування частини дійсності в уяві та її добудування у фантазії. Взаємодія емоції та образу в процесі розвитку узалежнення розвивається по спіралі і поступово зумовлює фіксацію уявного образу. Створюється специфічна «амальгама» – сплав емоції і образу, який набирає самостійного надцінного значення. Фіксована уява у процесі розвитку залежності є центром цир-

кулярних зв'язків між іншими психічними процесами: емоціями – через надцінне емоційне ставлення до об'єкта адикції; пам'яттю, мотивацією та мисленням – через виникнення надцінних ідей. Визначено наявність циркулярного зв'язку між увагою та емоціями. Так, образи уяви завжди мають емоційне забарвлення, натомість, будь-яке почуття, емоція прагне втілитися в певні образи, що відповідають цьому почуттю. Тож, як свідчать результати теоретичного аналізу, емоційна сфера наркозалежного та його емоційні переживання стосовно різних аспектів дійсності носить характер одного з центральних компонентів процесу виникнення залежності, що і обумовило необхідність наукового дослідження специфіки даної сфери особистості в процесі реабілітації (К.В. Седих, В.А. Лаврінченко, 2016). Розгляд показників емоційної сфери наркозалежних в динаміці при реабілітації дав нам можливість виокремити конкретні феноменологічно значимі показники емоційних змін особистості при подоланні наркотичної залежності.

Мета статті полягає у вивченні показників емоційної сфери наркозалежних в період реабілітації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вивчення показників емоційної сфери наркозалежних у процесі реабілітації застосовано комплекс діагностичних

методик до якого увійшли: Опитувальник рівня агресивності Баса-Даркі, Опитувальник для дослідження рівня імпульсивності В.А. Лосенкова, Методика «Оцінка нервово-психічної напруги» Т.А. Немчина, Опитувальник «Самопочуття, активність, настрої» В.А. Доськиної, Н.А. Лаврентьєва, В.Б. Кулі і М.П. Мірошникова, Шкала тривоги Ч.Д. Спілбергера, в адаптації Ю.Л. Ханіна. Дослідженням було охоплено 60 осіб, з яких 30 наркозалежних з періодом реабілітації до року та 30 наркозалежних з періодом реабілітації з року до 5 років. Віковий діапазон вибірки опитуваних, які проходять період реабілітації становив 18-67 роки, гендерний склад даної вибірки налічував 43 жінок і 17 чоловіків.

Динаміку психологічних особливостей наркозалежних у період реабілітації до року (*1 група*) та від року до п'яти (*2 група*) проаналізуємо, почавши з порівняння самооцінки їх функціонального стану. Дослідження проводилося нами з використанням опитувальника «Самопочуття, активність, настрої» В.А. Доськиної, Н.А. Лаврентьєва, В.Б. Кулі та М.П. Мірошникова. З його допомогою нам вдалося визначити переважаючі стани і настрої наркозалежних в період реабілітації до 1 року та від 1 року до 5. Результати дослідження в узагальненому вигляді подані у таблиці 1.

Таблиця 1. Показники самооцінки функціональних станів наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти (n=60)

Рівень прояву	Самопочуття				Активність				Настрій			
	1 група		2 група		1 група		2 група		1 група		2 група	
	К-ть осіб	У %	К-ть осіб	У %	К-ть осіб	У %	К-ть осіб	У %	К-ть осіб	У %	К-ть осіб	У %
Низький	19	64	2	7	21	70	1	3	20	67	2	7
Помірний	4	13	11	37	3	10	18	60	3	10	15	50
Високий	7	23	17	56	6	20	11	37	7	23	13	43
Усього	30	100	30	100	30	100	30	100	30	100	30	100

З табл. 1 можемо бачити, що по всім функціональним станам наркозалежних відбувається значне підвищення показників, зменшується кількість низьких значень та збільшується кількість середніх та високих значень по всіх шкалах методики. Так, низькі показники Самопочуття зменшуються з 64% до 7%, а середні і високі зростають відповідно з 13% до 37% та з 23% до 56%. Ці відмінності було встановлено на рівні статистичної значимості $p \leq 0,001$ ($t=3,81$), а отже, тривалий етап реабілітації обумовлює зменшення апатії, відчуття втоми та знесили наркозалежних, обумовлює відчуття піднесення, відчуття відновлення сили та здоров'я.

Низькі показники Активності зменшуються аж з 70% до 3%, а середні і високі зростають відповідно з 10% до 60% та з 20% до 37%. Ці відмінності було встановлено на рівні статистичної значимості $p \leq 0,001$ ($t=3,85$), що свідчить про збільшення темпів мисленнєвої та фізичної діяльності, збільшенням сконцентрованості та зацікавленості наркозалежних в період від року до п'яти років тривалої реабілітації.

Низькі показники Настрою також зменшуються з 67% до 7%, а середні і високі зростають відповідно з 10% до 50% та з 23% до 43%. Ці відмінності було встановлено на рівні статистичної значимості $p \leq 0,001$ ($t=3,72$), а отже, п'ятирічний етап реабілітації наркозалежних зумовлює покращення емоційного стану досліджуваних, що дозволяє їм адекватно оцінювати події, оточуючих людей, прогнозувати свої можливості, покладати надії на майбутнє, та не занадто переживати минулі невдачі.

Таким чином, всім складовим функціонального стану

наркозалежних в період реабілітації від року до п'яти відбувається позитивна динаміка, що є сприятливим підґрунтям для інших психологічних зрушень. Ці дані підтверджуються результатами наступного дослідження нервово-психічної напруги наркозалежних в період реабілітації, що проводилося з використанням методики «Оцінка нервово-психічної напруги» Т. А. Немчина (табл. 2).

Таблиця 2. Показники нервово-психічної напруги наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти (n=60)

Рівень прояву	1 група		2 група	
	Кількість осіб	У %	Кількість осіб	У %
Низький	19	63	9	30
Помірний	11	37	18	60
Високий	0	0	3	10
Усього	30	100	30	100

Як бачимо з таблиці, у наркозалежних в період реабілітації від року до п'яти відбувається зменшення удвічі низьких показників (з 63% до 30%) та відповідне зростання середніх (з 37% до 60%) і високих (з 0% до 10%) показників нервово-психічної напруги. Ці відмінності було встановлено на рівні статистичної значимості $p \leq 0,01$ ($t=2,79$), що свідчить про загальне підвищення якості продуктивності психічної діяльності.

Розглянемо результати дослідження показників імпульсивності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти, отриманих за допомогою методики визначення імпульсивності В.А. Лосенкова (див. табл. 3).

Таблиця 3. Показники імпульсивності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти (n=60)

Рівень прояву	1 група		2 група	
	Кількість осіб	У %	Кількість осіб	У %
Низький	0	0	0	0
Помірний	30	100	29	97
Високий	0	0	1	3
Усього	30	100	30	100

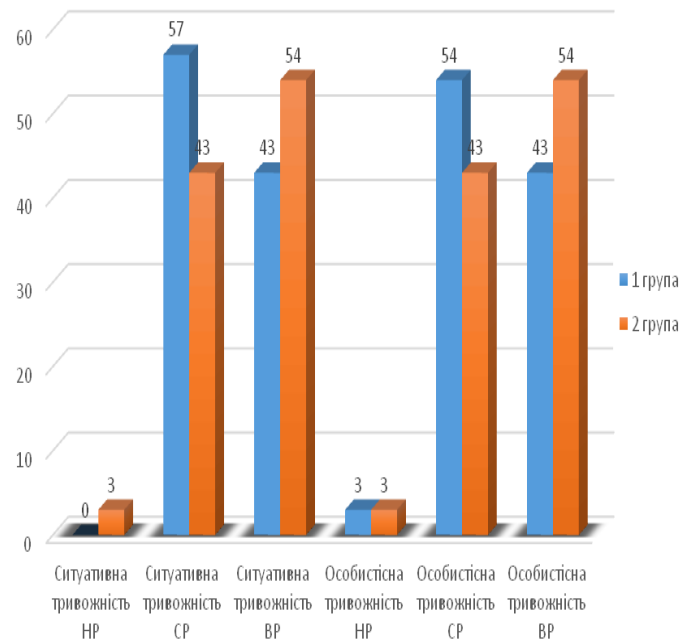
Як бачимо з таблиці 3, результати дослідження імпульсивності наркозалежних майже не змінилися, відбулося незначне підвищення показників, так, середні показники імпульсивності зменшуються з 100% до 97%, а високі зростають з 0% до 3%. Статистично значимої відмінності не встановлено. А отже, тривалий етап реабілітації підтримує стан певної врівноваженості у діях і вчинках досліджуваних, збалансованості визначення життєвих планів та визначення зусиль по їх досягненню.

Розглянемо далі результати дослідження показників тривожності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти, отриманих за допомогою методики «Шкала тривожності Спілберга». Результати дослідження подано на рис. 1.

Як свідчать дані рис. 1, показники ситуативної й особистісної тривожності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти розподілилися майже однаково. Середні показники ситуативної тривожності зменшилися з 57% до 43%, а високі значення зросли з 43% до 54%. Схожим чином середні показники особистісної тривожності зменшилися з 54% до 43%, а високі значення зросли з 43% до 54%. Статистично значимої відмінності не встановлено.

Наявність тривожності як властивості особистості особливо важлива, адже ця властивість багато в чому обумовлює поведінку суб'єкта, достатній її рівень – природна і обов'язкова особливість активної діяльної особистості. В період довготривалої реабілітації наркозалежні усвідомлюють велике коло тих завдань та труд-

нощів, на які закривали очі в період активного прийому психоактивних речовин. А отже, закономірним буде поява більш високого рівня тривожності як ситуативної, так і особистісної в період усвідомлення своїх проблем та прийняття відповідальності за своє життя в теперішньому, минулому і майбутньому.

**Рис. 1.** Показники тривожності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти (n=60, %)

Далі розглянемо результати дослідження показників агресивності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти, отриманих за допомогою методики Опитувальника рівня агресивності Баса-Даркі (див. табл. 4).

Таблиця 4. Показники агресивності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти (n=60)

Шкала	1 група			2 група		
	Сер. знач.	Стени	Рівень	Сер. знач.	Стени	Рівень
Фізична агресія	54	5	вище середнього	63	5	вище середнього
Непряма агресія	70	8	високий	75	8	високий
Роздратування	51	6	вище середнього	58	6	вище середнього
Негативізм	38	3	середній	60	5	вище середнього
Образа	60	7	високий	71	8	високий
Підозріливість	56	6	вище середнього	55	6	вище середнього
Вербальна агресія	61	5	вище середнього	65	5	вище середнього
Почуття провини	77	7	високий	73	6	вище середнього
Ворожнечість	62	7	високий	72	8	високий
Агресивність	58	5	вище середнього	63	6	вище середнього

З таблиці видно, що показники агресивності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти також майже не змінилися. Зросли показники Негативізму та Образи, зменшився показник Почуття провини. Відмінності за показниками Негативізму мають статистичну значимість на рівні $p \leq 0,001$ ($t=3,12$), а за показниками Образи мають статистичну значимість на рівні $p \leq 0,001$ ($t=3,01$). Отримані результати можуть пояснюватися особливостями реабілітаційної роботи, що передбачає обговорення витіснених емоцій, потягів і образ, що зменшує почуття провини та розширює життєві концепції особистості. В цілому наркозалежні як в період реабілітації до року, так і від року до п'яти характеризуються недовірою, заздрістю і неприязністю до зовніш-

нього світу, що має палітру прояву від пасивного невдоволення до активного словесного і фізичного протистояння.

Визначення Ворожнечості і Агресивності наркозалежних в період реабілітації до року та від року до п'яти виявило зростання обох показників – високого рівня Ворожнечості та рівня вище середнього Агресивності. Відмінності за показниками Ворожнечості мають статистичну значимість на рівні $p \leq 0,01$ ($t=2,65$). А отже, ми можемо констатувати наявність у них комплексу афектів, який включає в себе гнів, образу і підозріливість. Ворожнечість визначається як основа для агресії та збільшує імовірність імпульсивних агресивних актів, спрямованих на оточуючий світ чи самого себе (аутоагресія)

через знищення свого Я шляхом використання психоактивних речовин. Тобто така схильність у наркозалежних не зникає, а лише усвідомлюється та береться під власний контроль засобами реабілітації та психокорекції.

Кожна особистість повинна мати певний ступінь агресивності, відсутність її призводить до пасивності, відомості, конформності тощо. Таким чином, етап реабілітації наркозалежних має включати нормативну агресивність хворих, які повинні стати активними суб'єктами своєї життєдіяльності, ламати старі устої та вибудовувати натомість якісно нові.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Виявлено, що емоційна сфера виступає вагомим показником у процесі формування узаляження та реабілітації від наркотичної залежності. Особлива роль емоційної сфери у даному процесі обумовлена її тісним зв'язком із образами фіксованої уяви (що завжди мають емоційну модальність), що закріплюють роль адиктивного агента в житті залежної особистості; дисгармонійністю емоційної сфери наркозалежних особистостей та значним впливом наркотичного агента на фізіологічні основи психіки, які забезпечують емоційні процеси.

За результатами дослідження самооцінки функціонального стану наркозалежних у період реабілітації, було визначено переважання низьких показників по всіх трьох шкалах – Самопочуття, Активність, Настрій. А отже наркозалежним в період реабілітації до року характерним є втома, апатія та байдужість. Ці дані підтверджуються результатами дослідження нервово-психічної напруги наркозалежних в період реабілітації, що виявило переважання також низьких показників та переважання середніх значень показників імпульсивності, що свідчить про те, що наркозалежні в період реабілітації мають нечіткі життєві плани та недостатньо цілеспрямовані,

проте мають ясні ціннісні орієнтації та проявляють наполегливість у досягненні поставленої мети.

Показники ситуативної й особистісної тривожності наркозалежних в період реабілітації розподілилися майже однаково з переважанням середніх та значним виявом високих значень. Таким чином, наркозалежні в період реабілітації оцінюють себе як високотривожних осіб, схильних сприймати великий діапазон ситуацій як загрозу своїй самооцінці і життєдіяльності і реагувати дуже вираженим станом тривожності в різноманітних ситуаціях, особливо коли вони стосуються оцінки її компетенції та престижу.

Результати дослідження показників агресивності наркозалежних в період реабілітації виявили переважання Непрямої агресії, Образи та Почуття провини. Це може пояснюватися тим, що вони постійно перебувають у відчуженні, тому не мають необхідності прямого протистояння з оточуючими, а також вони відчувають докори сумління за вибір, який вони зробили щодо власного життя та дій, що вони вчиняють щодо своїх близьких, проявляючи також невдоволеність світом, що нібито змусив їх зробити цей вибір. Також визначення Ворожечності і Агресивності виявило високий рівень Ворожечності та рівень вище середнього Агресивності. А отже вони здатні інтенсивно і тривало відчувати неприязнь, при якій агресивне ставлення до будь-кого проявляється як приховано, так і активним і відкритим чином.

Разом із тим, дане дослідження не вичерпує повною мірою питання ролі емоційної сфери наркозалежного і процесі формування узаляження та реабілітації. Зокрема, перспективою подальших розвідок може виступати специфіка емоційного ставлення як вагомого компонента образу фіксованої уяви стосовно наркотичного агента в особистості у період вживання психоактивних речовин та під час реабілітації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнян Н. Л. Понятие «сверхконцепт» / Н. Л. Арутюнян // *Vita in lingua* : К юбилею профессора С. Г. Воркачева. Сб. ст. – Краснодар : Атриум, 2007. – С. 11–18.
2. Асеева А. Д. Психологические особенности личности, способствующие развитию зависимого поведения / А. Д. Асеева // *Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета*. – 2014. – № 101. – С. 118–122
3. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки : курс лекцій / О.І. Бондарчук. – К. : МАУП, 2006. – 176 с.
4. Букановская Т. И. Эмоциональное переживание и психологическая защита в структуре синдрома зависимости у больных опийной наркоманией / Т. И. Букановская // *Вопросы наркологии* – 1992. – №3–4. – С. 157–161.
5. Галактионова Т.Е. Клинические варианты героиневой наркомании в аспекте дифференцированной терапии: автореф. дисс. ... канд. мед. наук / Т.Е. Галактионова. – М., 2009. – 21с.
6. Гусев И. Ю. Психологические средства коррекции идентичности созависимой личности (на примере жен, имеющих мужей с алкогольными проблемами) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.05 / И. Ю. Гусев. – Красноярск, 2006. – 19 с.
7. Дворяк С. В. Підтримувальна терапія агоністами опіоїдів / Методичний посібник / С. В. Дворяк, Г. А. Приб, Л. В. Влащенко [та ін.]. – К. : «УИИПОЗ», 2012. – 118 с
8. Егорченко С.П. Процессы смыслообразования, мотивация и межличностная активность у наркозависимых / С.П. Егорченко // *Медицинская психология*. – 2009. – №3. – С.31–34. Зобин М.Л. Теоретические модели аддиктивного влечения: связь с механизмами зависимости и лечение. Часть III / М.Л. Зобин // *Неврологический вестник*. – 2012. – №1. – С. 49–58
9. Жарких А.А. Психологические особенности наркозависимых заключенных: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.06 – «юридическая психология» / А.А. Жарких. – Рязань, 2013. – 25 с.
10. Коляго О.О. Клинико-психопатологическая структура синдрома сверхценных образований, формирующегося в рамках эндогенной депрессии / О.О. Коляго // *Психиатрия*. – 2016. – № 70 (02). – С.15–20.
11. Кутянова И. П. Ресоциализация наркозависимых: социально-психологические аспекты : дис... канд. психол. наук : 19.00.05 / Ирина Петровна Кутянова. – СПб., 2007. – 249 с.
12. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев / [2-е испр. изд.]. – М. : Смысл, 2003. – 487 с.
13. Литвинова Н.А. Основні чинники поширення вживання наркотичних речовин підлітками групи ризику / Н.А. Литвинова // *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. – 2009. – № 17 (180). – Ч.2. – С. 110–115
14. Менделевич В.Д. Аддиктивное влечение: теоретико-феноменологическая оценка / В.Д. Менделевич // *Наркология*. – 2010. – №5. – С. 94–100.
15. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна, В.А. Лаврінченко, та ін.]; за ред. К.В. Седих. – Полтава : Астроя, 2018. – 342 с.
16. Рерке В.И. О некоторых особенностях мотивационно-потребностной сферы личности подростков-наркоманов / В.И. Рерке, И.С. Бубнова // *Вестник Бурятского Государственного университета*

- тета. – 2010. – №5. – С.210–215.
17. Самыкина Н.Ю. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в процессе наркотизации: монография / Н.Ю. Самыкина, М.Е. Серебрякова. – Самара : Изд-во «Универс групп», 2007. – 148 с.
 18. Седих К.В. Формування метакогнітивної компетентності у практичних психологів системи освіти / К.В. Седих, В.А. Лаврінченко // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Психологія. Вип. 52. – Х. : ХНПУ, 2016. – С. 124–133.
 19. Фільц О.О. Фіксована уява як механізм виникнення узалеж-

- нення / О.О. Фільц, К.В. Седих, С.В. Михайлів // Психологія і особистість. – 2018. – №2(14). – С. 9–22.
20. Чирко В.В. Симптомы и синдромы аддиктивных заболеваний. Аддиктивная триада / В.В. Чирко, М.В. Демина // Наркология. – 2009. – №7. – С.77–85.
 21. Штейн Н.Г. Психолого-правові чинники ресоціалізації наркозалежної особистості / Н.Г.Штейн // Право і безпека. – 2015. – № 2 (57). – С. 227–232.
 22. Leshner A.J. Addiction is a brain disease, and in matters / A.J. Leshner // Science. – 1997. – Vol. 278. – № 5335. – P.45–47.

REFERENCES

1. Arutjunjan N. L. Ponjatie «sverhkoncept» / N. L. Arutjunjan // Vita in lingua : K jubileju professora S. G. Vorkacheva. Сб. ст. – Krasnodar : Atrium, 2007. – С. 11–18.
2. Aseeva A. D. Psihologicheskie osobennosti lichnosti, sposobstvujushhie razvitiyu zavisimogo povedenija / A.D. Aseeva // Politematicheskij setevoj jelektronnyj nauchnyj zhurnal Kubanskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta. – 2014. – № 101. – С. 118–122
3. Bondarchuk O.I. Psihologija deviantnoi povedinki : kurs lekcij / O.I. Bondarchuk. – K. : MAUP, 2006. – 176 s.
4. Bukanovskaja T. I. Jemocional'noe perezhivanie i psihologicheskaja zashhita v strukture sindroma zavisimosti u bol'nyh opijnoj narkomaniej / T. I. Bukanovskaja // Voprosy narkologii – 1992. – №3–4. – С. 157–161.
5. Galaktionova T.E. Klinicheskie varianty geroinovoj narkomanii v aspekte differencirovannoj terapii: avtoref. diss. ... kand. med. nauk / T.E. Galaktionova. – M., 2009. – 21s.
6. Gusev I. Ju. Psihologicheskie sredstva korrekcii identichnosti sozavisimoj lichnosti (na primere zhen, imejushhijh muzhej s alkogol'nymi problemami) : avtoref. dis. na soiskanie nauch.stepeni kand. psihol. nauk : spec. 19.00.05 / I. Ju. Gusev. – Krasnojarsk, 2006. – 19 s.
7. Dvorjak S. V. Pidtrimoval'na terapija agonistami opioidiv / Metodichnij posibnik / S. V. Dvorjak, G. A. Prib, L. V. Vlasenko [ta in.]. – K. : «UIIPOZ», 2012. – 118 с
8. Egorchenko S.P. Processy smysloobrazovanija, motivacija i mezhlíčnostnaja aktivnost' u narkozavisimyh / S.P. Egorchenko // Medicinskaja psihologija. – 2009. – №3. – С.31–34. Zobin M.L. Teoreticheskie modeli addiktivnogo vlechenija: svjaz' s mehanizmami zavisimosti i lechenie. Chast' III / M.L. Zobin // Nevrologicheskij vestnik. – 2012. – №1. – С. 49–58
9. Zharkih A.A. Psihologicheskie osobennosti narkozavisimyh zakljuchennyh: avtoref. dis. na soisk. nauch. stepeni kand. psihol. nauk : spec. 19.00.06 – «juridicheskaja psihologija» / A.A. Zharkih. – Rjazan', 2013. – 25 s.
10. Koljago O.O. Kliniko-psihopatologicheskaja struktura sindroma sverhcennyh obrazovanij, formirujushhegosja v ramkah jendogennoj depressii / O.O. Koljago // Psihiatrija. – 2016. – № 70 (02). – С.15–20.
11. Kutjanova I. P. Resocializacija narkozavisimyh: social'no-psihologicheskie aspekty : dis.... kand. psihol. nauk : 19.00.05 / Irina Petrovna Kutjanova. – SPb., 2007. – 249 s.
12. Leont'ev D.A. Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti / Dmitrij Alekseevich Leont'ev / [2-e ispr. izd.]. – M. : Smysl, 2003. – 487 s.
13. Litvinova N.A. Osnovni chinniki poshirenija vzhivannja narkotichnih rechovin pidlitkami grupi riziku / N.A. Litvinova // Visnik LNU imeni Tarasa Shevchenka. – 2009. – № 17 (180). – Ch.2. – С. 110–115
14. Mendelevich V.D. Addiktivnoe vlechenie: teoretiko-fenomenologicheskaja ocenka / V.D. Mendelevich // Narkologija. – 2010. – №5. – С. 94–100.
15. Psihologija rozvitku osobistosti u pidlitkovomu ta rann'omu junackomu vici. Navchal'nij posibnik dlja studentiv vishhijh navchal'nih zakladiv / [N.O. Goncharova, Ju.L. Gorbenko, Ju.I. Kaljuzhna, V.A. Lavrinenko, ta in.]; za red. K.V. Sedih. – Poltava : Astraja, 2018. – 342 с.
16. Rerke V.I. O nekotoryh osobennostjah motivacionno-potrebnostnoj sfery lichnosti podrostkov-narkomanov / V.I.Rerke, I.S.Bubnova // Vestnik Burjatskogo Gosuniversiteta. – 2010. – №5. – С.210–215.
17. Samykina N.Ju. Dinamika cennostno-smyslovoj sfery lichnosti v processe narkotizacii: monografija / N.Ju. Samykina, M.E. Serebrjakova. – Samara : Izd-vo «Univers grupp», 2007. – 148 s.
18. Sedih K.V. Formuvannja metakognitivnoi kompetentnosti u praktichnih psihologiv sistemi osviti / K.V. Sedih, V.A. Lavrinenko // Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni G.S. Skovorodi. – Psihologija. Vip. 52. – H. : HNPU, 2016. – С. 124–133.
19. Fil'c O.O. Fiksovana ujava jak mehanizm viniknennja uzalezhenija / O.O. Fil'c, K.V. Sedih, S.V. Mihajliv // Psihologija i osobistist'. – 2018. – №2(14). – С. 9–22.
20. Chirko V.V. Simptomy i sindromy addiktivnyh zabolevanij. Addiktivnaja triada / V.V. Chirko, M.V. Demina // Narkologija. – 2009. – №7. – С.77–85.
21. Shtejn N.G. Psihologo-pravovi chinniki resocializacii narkozaleznoi osobistosti / N.G.Shtejn // Pravo i bezpeka. – 2015. – № 2 (57). – С. 227–232.

The emotional sphere of drug addicts in the process of rehabilitation dynamics

S. V. Mychailiv

The article is aimed to reveal the peculiarities of the emotional sphere of drug addicts in the process of rehabilitation dynamics. Emphasis is placed on the important role of the emotional sphere in the addiction development due to its combination with images of a fixed imagination and in accordance with the particular vulnerability of the affective component of the addictive psyche. The actual researches of psychological features of drug addicts are analyzed and the necessity of this category of persons emotional sphere specificity scientific study of is revealed. The results of an empirical study of the psychiatric states of drug addicts specifics in the process of rehabilitation, their aggressiveness, anxiety, neuro-psyche stability, impulsivity are described and interpreted. Indicators of the drug addicts emotional sphere dynamics testify in favor of the effectiveness of the rehabilitation process and some harmonization of the emotional sphere of this category of persons are revealed.

Keywords: drug addict, emotional sphere of personality, addiction, rehabilitation of drug addicts, anxiety, impulsiveness, emotional coloring of images of fixed imagination of drug addicts.